

Чойбекова Элиза Шамшарбековна,
окутуучу, аспирант
Кыргыз Республикасы Эл аралык Университети
Чойбекова Элиза Шамшарбековна,
преподаватель, аспирант
Международный Университет Кыргызской Республики
Choibekova Eliza Samsharbekovna,
Institute teacher, post graduate student
International University of the Kyrgyz Republic
eliza.ch.sh@gmail.com, тел:0557736353.

Асипова Нурбүбү Асаналиевна,
Кыргыз Республикасынын Эл аралык Университети,
Педагогика илимдеринин доктору, профессору
Асипова Нурбүбү Асаналиевна
Международный Университет Кыргызской Республики
доктор педагогических наук, профессор
Asipova Nurbubu Asanaliyevna
International University of the Kyrgyz Republic
Doctor of Pedagogy, Professor, n-asipova@mail.ru

**ЧЕТ ТИЛИ АРКЫЛУУ БОЛОЧОК АДИСТЕРДИН СОЦИАЛДЫК
КОМПЕТЕНТТУУЛУГУН ӨНҮКТҮРҮҮ**

**РАЗВИТИЕ СОЦИАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ
ПО СРЕДСТВОМ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА**

**DEVELOPMENT OF SOCIAL COMPETENCIES OF FUTURE SPECIALISTS
BY MEANS OF A FOREIGN LANGUAGE**

Аннотациясы: Бул макалада, чет тилин окутуу процесси социалдык компетенттүүлүктү түзүүнүн себептеринин бири болуп, ЖОЖдун профилине жана талаптарына туура келген, келечектеги кесиптин ээси боло турган студенттердин чет тилди билүү көндүмү чагылдырылган.

Негизги сөздөр: чет тилин окутуу, компетенттүүлүк, социалдык компетенттүүлүк, англис тили, компетенттүүлүк мамилеси, келечектеги адис.

Аннотация: В этой статье описывается, процесс обучения иностранному языку, что является одной из причин формирования социальной компетентности, отражаются навыки владения иностранным языком студентов, которые станут будущими профессионалами соответствующими профилям и требованиям ВУЗа.

Ключевые слова: обучение иностранному языку, компетенция, социальная компетенция, английский язык, компетентностный подход, будущий специалист.

Abstract: This article describes the process of learning a foreign language that has become one of the reasons for the formation of social competence, reflects the foreign language skills of students striving to become future professionals who meet the profile requirements of the university and high schools.

Key words: teaching foreign language, competence, social competence, English, competence-based approach, future specialist.

Биздин өлкөдө, узак убакыт бою чет тили филологиялык окутуу ыкмасы басымдуулук кылган. Ошондуктан бир типтуу картинаны жолуктурууга болот: грамматиканын эрежелерин мыкты билүү, парадигмалар, көркөм адабият тексттерди түшүнө билүү, бирок кепке өтө начар ээлик кылуу жана канатандырарлык эмес сүйлөө көндүмдөрү. Бирок, өзгөрүлгөн коомдук-экономикалык шарттар келечектеги адистерди чет тилин өздөштүрүүгө мажбурлады. Жетишерлик деңгээлде жандуу, стихиялуу түрдө туура сүйлөөгө, жазуу жүзүндө өзүнүн ойлорун билдирүүгө жана келечектеги кесибине пайдалана билүү алкагында терминологияларды колдонгону социалдык-психологиялык компетенттүүлүктүн жогорку деңгээлин көрсөтөт. Эски үлгүдөгү окуу китептери социалдык-психологиялык, коммуникативдик деңгээлде чет тилдерге ээ болууга мүмкүнчүлүк бербейт. Бирок, акыркы мезгилде сүйлөө ишинин ушул жагын өнүктүрүү максатында ээ болгон бир катар окуу китептери пайда болгон. Студенттер коомдук мамилелер, айлана-чөйрөнү коргоо жана башкалар жаатындагы чет өлкөлүк тажрыйбасы менен таанышуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болууда. Ошол эле учурда илимий изилдөөлөрдүн жана окуу процессинин практикасынын жыйынтыктарын талдоо кесиптеги ЖОЖдордун бүтүрүүчүлөрүнүн социалдык-кесиптик жактан даярдыгынын теориялык жана практикалык проблемалары жетишсиз экендиктерин көрсөттү. Алсак, социалдык компетенттүүлүк боюнча чет тили сабактары жетиштүү изилдене элек маселе, тексттик багыттагы материалдар; негизделген методология жана критерийлерин түзүү.

Кыргыз Республикасынын окумуштуулары жогорку билим берүү системасын өркүндөтүү, анын ичинде компетенттүүлүк мамилеси аркылуу көйгөйлөрдү чечүүгө кошкон олуттуу салымына карабастан (Н.А. Асипова, К.Д. Добаев, Н.К. Дюшеева, А.Т. Калдыбаева, А.М. Мамытов, А.К. Наркозиев, Т.В. Панкова, А.С. Раимкулова жана башкалар), чет тилин окутууда студенттердин социалдык компетенттүүлүгүн калыптандыруу маселелери ушул жана башка илимпоздордун илимий милдеттерине кирген эмес. Чет элдик изилдөөчүлөр В.И. Байденко, И. Л. Виам, М.Н. Вятютнев, Н.И. Гез, И.А. Мальцева, Д.Равен, В.В. Сафонова, Ю.В. Слезко, Р. Уайт, Э.М. Шульгина ж.б. бул проблемага кайрылышкан. Кыргыз Республикасында бул көйгөй Н.А. Ахметова, К.А. Биялиева, К. Д. Добаева, Г. Дүйшөнбекова, А.А. Жолчиева, Д.Д. Куттубаева, Т.А. Маковка, Сартбекова Н. ж.б. эмгектеринде негизинен коммуникативдик компетенттүүлүктү калыптандыруу көйгөйлөрү чагылдырылган.

Студенттерде социалдык компетенттүүлүктү калыптандыруу маселелери Н.А. Асипованын, Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез, И.Г. Захарова, И.А. Зимни Т.Г., В.Н. Куницына, С.А. Хазова эмгектеринде жазылган.

Көрсөтүлгөн жагдайлар изилдөө жана ушул көйгөйлөр менен жаңы теоретико-методологиялык көз караштарын эске алуу менен заманбап карама-каршылыктардын зарылдыгын баса белгилейт:

– чет тили сабагы объективдүү талап процессин оптималдаштыруу кадрларды даярдоо, жетишсиз иштелип чыккан теоретико-методикалык негиздерин мазмунун жана формаларын, көрсөтүүчү таасир процессинин натыйжалуулугун социалдык калыптанышы келечектеги адисти калыптандыруу, анын социалдык-кесиптик компетенттүүлүгүнүн калыптанышы;

– объективдүү кадрларды даярдоо менен иштөө үчүн чет өлкөлүк өнөктөр эске алуу менен жаңы саясий жана социалдык-экономикалык шарттарда коомдун өнүгүшү керектелүүдө, бир жагынан, жетишсиз илимий-педагогикалык дараметке ээ болгон кадрларды даярдоонун, заманбап талаптарга жооп бере тургандыгы;

Аталган карама-каршылыктар проблеманы өз жолуна жайгаштырууга, багыт берууго мүмкүнчүлүк берет: чет тилин окутуу процессинде ЖОЖдун студенттеринин социалдык компетенттүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттары кандай. Маселенин мындай билдирүүсүндө педагогика өнүгүшүнүн жаңы коомдук муктаждыктарына жана заманбап тенденцияларына ылайык болгон изилдөөнү мүнөздөйт. Максаттуу өнүктүрүү системасы адеп-ахлактык сапаттарын, инсандык, кесиптик жана социалдык-психологиялык жактан адистин даярдыгынын

алардын биримдигине катары каралат, изилдөөдө көрсөтүлгөн төмөнкүчө чагылдырууга болот: чет тилин окутуу процессинде жогорку окуу жайларынын студенттеринин социалдык компетенттүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттарын аныктоо жана негиздөө.

Изилдөөнүн объектиси: жогорку окуу жайдын студенттеринин социалдык компетенттүүлүгүн түзүү.

Изилдөөнүн предмети: чет тилин үйрөнүү процессинде ЖОЖдун студенттеринин социалдык компетенттүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттарынын комплекси.

Изилдөөнүн гипотезасы: студенттердин социалдык компетенттүүлүгүн калыптандыруу процесси педагогикалык шарттардын кийинки комплексин ишке ашырууда натыйжалуу болот:

- социалдык компетенттүүлүктү калыптандырууга түрткү берген, чет тилдеги темаларды окуу материалынын мазмунун тийиштүү түрдө тандоо жана структуралаштыруу;
- социалдык компетенттүүлүктү калыптандырууда чет тилин окутуунун инновациялык технологияларын пайдалануу;
- социалдык компетенттүүлүктү калыптандырууга көмөк көрсөтүүчү студенттер менен аудиториядан тышкары иштердин уюштурулушу.

Көрсөтүлгөн максатка ылайык, гипотеза, объект жана изилдөө предмети төмөнкү милдеттер аныкталган:

1. Изилдөө проблемасын теориялык талдоонун негизинде "социалдык компетенттүүлүк" түшүнүгүнүн жана аны менен байланыштуу түшүнүктөрдүн маңызын аныктоо жана тактоо;

2. Чет тили сабактарда студенттердин социалдык компетенттүүлүгүн калыптандыруу процессинин натыйжалуулугун педагогикалык шарттарынын комплексин табуу жана апробациялоо;

3. Адистердин социалдык компетенттүүлүк деңгээлин диагностикалоонун критерийлерин жана методикасын иштеп чыгуу жана негиздөө;

4. Жогорку окуу жайларындагы чет тили сабактарда студенттердин социалдык компетенттүүлүгүн калыптандыруунун натыйжалуулугун тажрыйбалык-эксперименттик текшерүүнү ишке ашыруу;

Социалдык компетенттүүлүк – бул интегралдык инсандык билим, категориялык, конкреттүү социалдык билим, иш-аракетке жетекчилик катары, өзүн-өзү аныктоого жана космостук фило-софияга субъективдүү жөндөмдүүлүк жеке адамдын ишмердүүлүгүнүн негизги чөйрөлөрүндө коомдук технологияларды жүргүзүү жөндөмдүүлүгү; мына ушулар социалдык чындыкты баамдоо менен байланыштырат, изилдөөдө иштин адисине карата социалдык компетенттүүлүктүн маңызы жана түзүмү каралат. Изилдөөнүн натыйжасында чет тилди үйрөнүү сабактарда студенттердин социалдык компетенттүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттарынын комплекси иштелип чыккан;

- чет тил сабагы социалдык компетенттүүлүгүн студенттер сабактарда үйрөтүү боюнча;
- изилдөөдө иштелип чыккан социалдык компетенттүүлүктүн структуралык модели үч блоктон турган системасы берилген: жекече инсандык, социалдык жана турмуштук-футурологиялык.

Келечектеги адистин социалдык компетенттүүлүгүн түзүү карама – каршылыктардын ортосунда объективдүү керектөөлөрүнө кадрларды даярдоо менен иштөө үчүн чет өлкөлүк өнөктөрдү эске алуу менен социалдык-саясий шарттар жана коомдун өнүгүүсүнө социалдык компетенттүүлүгүн калыптануу, бир тараптан жетишсиз илимий-педагогикалык дараметке ээ болгон, экинчи тараптан ортосунда объективдүү талап оптималдаштыруу процессин түзүүнүн социалдык адистин компетенттүүлүгүн жана жетишсиз иштелип чыккан теоретико – методикалык негиздерин жана чет тилин окутуунун түрлөрү, көрсөтүүчү таасир процессинин натыйжалуулугун, келечектеги адис социалдык-кесиптик калыптанышы. Социалдык компетенттүүлүгүн түзүү процессин келечектеги адис алардын шартын оптималдаштыруу болуп саналат, атап айтканда: иштеп чыгуу тематикасын, социалдык компетенттүүлүк түзүү мазмунун окуу материалынын көмөк берүүчү; социалдык компетенттүүлүктү калыптандыруу процессинин натыйжалуулугун жогорулатуучу чет тилдерди үйрөнүү сабактарын уюштуруунун тиешелүү формаларын тандоо.

Социалдык компетенттүүлүгүн диагностикалык белгилери болуп төмөнкүлөр саналат: өз алдынча билүүнүн курууга баскычтарын баалуулуктарды; өз алдынча негиздөөгө тандоо жүрүм-турумунун негизинде өз ыктыяры менен шайланган баалуулуктарды; албетте ой жугуртуу, ырааттуу өз алдынча ээлик кылуу техника, тил сабаттуулук; психикалык өз алдынча башкаруу жана өзүн-өзү жөнгө салуу-өзүнүн эмоционалдык абалын ээлик кылуу, психосексуалдык сабаттуулук жана ден соолук технологиялар; түшүнүү баалуулуктардын негиздерин үй-бүлөнү, ата мекендин, жамааттын, мамлекеттин, кесиптин адистиги; максаттуу түшүнүү, негизги чөйрөлөрүн, коомдун социалдык институттардын, мамилелердин, нормалардын; билүү жүзөгө ашырууга коммуникациялык, экономикалык, укуктук жана башка жарандык технологиялар; билүү моделировать оптималдуу жана туюк сценарийлер жашоо билимдердин негизинде техника пландоонун ар кандай варианттарын кесиптик жана үй-бүлөлүк жашоо. Аталган сапаттар социалдык компетенттүүлүк түзүмүнүн бардык компоненттеринин артыкчылыктуу диагностикалык белгилери болуп саналат.

Социалдык компетенттүүлүгүн түзүү процессинде негизги үч этапка бөлүп көрсөтүүгө болот, практикалык иш үчүн эң биринчи кезекте зарыл болгон билим:

- келечектеги адистерди социалдык компетенттүүлүктүн маңызы жана негизги түшүнүктөрү менен тааныштыруу.
- социалдык компетенттүүлүктүн негизги түзүмдүк компоненттерин иштеп чыгууну камсыз кылуучу билим тутумун иштеп чыгуу.
- студенттердин окуу процессинде жана аудиториядан тышкары да, алардын коомдук компетенттүүлүгүн түзүү боюнча иш ролун билүү.

Ар бир кийинки этап, чечилүүчү милдеттердин татаалдык деңгээли менен айырмаланат, ал эми бирнен башкасына өтүү социалдык компетенттүүлүктүн калыптанышынын жаңы деңгээлин мүнөздөйт. Социалдык компетенттүүлүгүн натыйжалуулугун калыптандыруу келечектеги адистерди окутуу процессин эске алуу менен педагогикалык комплексинин шарттарын өзгөртүп түзүү, окутуу-тарбиялоо процессинде ар түрдүү айкалыштыруу формалары жана ыкмалары аныкталган, аларды атап айтканда, тематиканын мазмунун пайдалануу, күтүлүүчү натыйжалар, социалдык компетенттүүлүктү калыптандыруунун оптималдаштырылган процесси; окутуу түрлөрүн жана ыкмаларын сарамжалдуу айкалыштыруу, социалдык компетенттүүлүктү калыптандырууга өбөлгө түзгөн; аудиториядан тышкары жумуш менен окуу сабактарынын тыгыз байланышы, аны уюштурууну андан ары өркүндөтүү; тарбиялоо жана өнүктүрүү функциялардын ролун жогорулатуу. Коомдук компетенттүүлүгүн түзүү процессинин натыйжалуулугу психологиялык-педагогикалык окутуунун жогорку деңгээлине да жараша болот, педагогикалык кадрлардын методикалык чеберчилигин, студенттер менен ишеним берүүчү өз ара мамилелерин, сабак өтүү учурунда жагымдуу атмосфераны камтыйт.

Өткөрүлгөн изилдөө жогорку окуу жайлардын студенттеринин чет тили боюнча сабактарда социалдык компетенттүүлүгүн калыптандыруу процессинин натыйжалуулугунун педагогикалык шарттарын иштеп чыгууга мүмкүндүк берди. Социалдык компетенттүүлүктүн негизги компоненттеринин ар бирин түзүүнүн усулдугунун жана мазмунунун сапаттык өзгөчөлүгүнүн теориялык жана практикалык атайын изилдөө маанилүү.

Колдонулган адабияттар:

1. Асипова Н.А. Социально-педагогическая поддержка студентов и ее влияние на подготовку будущих педагогов. // Вестник ТГПУ.-2019. -№8 <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-pedagogicheskaya-podderzhka-studentov-i-ee-vliyanie-na-podgotovku-buduschih-pedagogov/viewer>
2. Асипова Н.А, Мамырова М.И. Студенчество как особая социальная группа в контексте этнокультурной социализации /Асипова Н.А, Мамырова М.И // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. -Б., 2018 . -№ 6 – С. 175 – 179; <https://applied->

research.ru/ru/article/view?id=12314

3. Сартбекова Н.К. Автореферат. Болочок инженерлердин башка тилдуу коммуникациялык компетенттуулугун калыптандыруунун илимий – педагогикалык негиздери. Бишкек 2017
  4. Лapidус Б.А. Проблемы содержания обучения иностранному языку в языковом вузе. М.: Высш. шк., 1986. – 144 с.
  5. Каганов А.Б. Рождение специалиста. Минск: Проф. Становление студента: изд-во БГУ., 1983. 111с.
  6. Агабеков А.Ш. Социальное исследование процесса профессиональной адаптации студенчества. М., 1987. 198 с.
  7. Высшая школа и социально-профессиональная ориентация учащейся молодежи. Сборник статей.: Тарт. Гос. Ун-т, Ин-т истории АН ЭССР; [редкол. А.Сукамяги и др]. Тарту. 1975. –272 с.
  8. Леднева О.В. Социальные проблемы формирования профессиональной направленности личности. Волгоград , 1990. – 140 с.
-